

LBRIS

We know
books

Abdulrazak Gurnah s-a născut în anul 1948 și a fost profesor de limba engleză la Universitatea din Kent. Este autorul a zece romane: *Memory of Departure* (1987), *Pilgrims Way* (1988), *Dottie* (1990), *Paradis (Paradise)*, 1994, finalist la Booker Prize și Whitbread Award), *Admiring Silence* (1996), *Pe țărm (By the Sea)*, 2001, nominalizat la Booker Prize și finalist la Los Angeles Times Book Award), *Abandon (Desertion)*, 2005, finalist la Commonwealth Writers' Prize), *The Last Gift* (2011), *Gravel Heart* (2017) și *Vieți în derivă (Afterlives)*, 2020, finalist la Orwell Prize for Fiction și nominalizat la Walter Scott Prize). În anul 2021 i s-a decernat Premiul Nobel pentru Literatură, „pentru abordarea fără compromisuri și plină de compasiune a efectelor colonialismului și a destinului refugiaților suspendați între culturi și continente”. Locuiește în Canterbury.

ABDULRAZAK GURNAH PE ȚĂRM

Traducere din limba engleză și note
ANDREEA NĂSTASE

LITERA
București

By the Sea

Abdulrazak Gurnah

Copyright © 2001 Abdulrazak Gurnah

Editura Litera

tel.: 0374 82 66 35; 021 319 63 90; 031 425 16 19

e-mail: contact@litera.ro

www.litera.ro

Pe țărni

Abdulrazak Gurnah

Copyright © 2022 Grup Media Litera

pentru ediția în limba română

Toate drepturile rezervate

Editor: Vidrașcu și fiii

Redactor: Ovidiu Șerban

Corectori: Cătălina Călinescu, Ionel Palade

Copertă: Flori Zahiu-Popescu

Tehnoredactare și prepress: Ofelia Coșman

Seria de ficțiune a Editurii Litera este coordonată
de Cristina Vidrașcu Sturza.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
GURNAH, ABDULRAZAK

Pe țărni / Abdulrazak Gurnah; trad. din lb. engleză
și note: Andreea Năstase. – București: Litera, 2022
ISBN 978-606-33-9521-5

I. Năstase, Andreea (trad.; note)

821.111

Pentru Denise

A spus c-o să sune mai târziu, și uneori se ține de cuvânt. Rachel. Mi-a trimis o carte poștală pentru că n-am telefon în apartament, refuz ideea. Îmi scria s-o sun dacă venirea ei e o problemă, dar n-am sunat-o. Nu simt o nevoie presantă s-o fac. E târziu de acum, așa că nu-mi imaginez c-o să mai vină, cel puțin nu azi.

Și totuși mi-a scris că vine azi, după șase. Poate că era doar unul dintre gesturile acelea care-și ating menirea odată ce sunt făcute, să spună că s-a gândit la mine, fiind convinsă că asta o să mă consoleze, ceea ce se și întâmplă. Nu contează, doar că nu vreau să apară în toiul nopții, spărgând tăcerile apăsătoare cu o rafală de explicații și regrete și bolborosind planuri despre cum să-mi răpească și restul orelor de întuneric.

Mă minunez cum au ajuns să-mi fie atât de prețioase orele de întuneric, cum s-au umplut tăcerile nocturne de șoapte și bâiguieli când înainte fuseseră atât de înspăimântător de încremenite, cu o lipsă de sunet cu totul nefirească plutind deasupra cuvintelor. De parcă mutându-mă aici aș fi închis o ușă îngustă și-aș fi deschis o alta, spre un spațiu mai vast. În întuneric îmi pierd simțul orientării și în acest nicăieri mă percep mai

clar și aud vocile mai limpede, ca și când s-ar manifesta prima oară. Uneori aud muzică în depărtare, interpretată în aer liber și venind la mine ca o șoaptă înăbușită. În fiecare zi aridă mi se face dor de noapte, deși mă îngrozește beznă, cu încăperile ei nenumărate și umbrele mișcătoare. Uneori îmi spun că soarta mi-a rânduit să trăiesc în ruinele și confuzia unor case părăginite.

E greu să-mi dau seama precis cum au ajuns lucrurile aici, să afirm cu o anume certitudine că la început s-a întâmplat asta și apoi a dus la cealaltă și la următoarea, până la situația de acum. Clipele îmi alunecă printre degete. Atunci când încerc să mi le descriu aud ecoul lucrurilor pe care le trec sub tăcere, al unor detalii pe care am uitat să mi le amintesc, ceea ce face ca relatarea să fie anevoioasă, deși nu-mi doresc asta. Totuși, pot să spun câte ceva și simt nevoia să fac această expunere, să dau seamă de dramele minore la care am asistat și-am luat parte și ale căror finaluri și începuturi sunt tot mai departe de mine. Nu cred că este o nevoie nobilă. Vreau să spun că nu cunosc un mare adevăr pe care să ard de nerăbdare să-l împărtășesc, nici n-am trăit o experiență ieșită din comun care, prin exemplul ei, să ne elucideze condiția și epoca. Deși am trăit, da, am trăit. Lucrurile sunt atât de diferite aici, încât am impresia că o viață s-a încheiat, iar acum trăiesc alta. Prin urmare, aș putea să spun că odinioară am trăit o altă viață în altă parte, dar acum s-a sfârșit. Și totuși știu că viața anterioară forfotește și pulsează cu o vigoare frustă atât în urma, cât și dinaintea mea. Am timp berechet la îndemână, sunt la îndemâna timpului, așa că ar fi cazul să dau seamă. Într-o bună zi, trebuie s-o facem cu toții.

Locuiesc într-un orașel de pe țarm, așa cum am făcut toată viața, deși în cea mai mare parte a fost vorba de țărmul unui ocean verde și cald, la mare distanță de aici. Acum duc viața înjumătățită a unui străin, întrezărind interioare prin ecranul televizorului și ghicind îngrijorările neobosite care-i macină pe oamenii întâlniți pe stradă. N-am nici o idee despre sorțile lor, deși stau cu ochii larg deschiși și încerc să observ cât mai multe, însă mă tem că recunosc prea puțin din ceea ce văd. Nu c-ar fi misterioși, dar stranietatea lor mă descumpănește. Nu înțeleg cu nici un chip strădania încrâncenată care pare să le însoțească gesturile cele mai banale. Par consumați și distrași, ochii îi înțepă în timp ce se căznesc să facă față unor probleme incomprehensibile pentru mine. Poate că exagerez sau nu mă pot abține să nu insist asupra aspectelor care mă deosebesc de ei, poate că spectacolul viziunilor noastre contrastante mi se pare irezistibil. Poate că pur și simplu se luptă cu vântul care bate dinspre oceanul de nepătruns, iar eu mă străduiesc prea tare să găsesc o noimă în acea scenă. După atâția ani nu e ușor să înveți să nu vezi, să înveți să fii discret cu privire la înțelesul lucrurilor pe care crezi că le vezi. Sunt fascinat de chipurile lor. Își bat joc de mine. Cred că asta fac.

Străzile îmi stârnesc o încordare și o nervozitate permanente, iar uneori, chiar și în apartamentul meu bine zăvorât, sunt incapabil să dorm ori să mă simt în largul meu din cauza fojgăielilor și șoaptelor care agită aerul din straturile inferioare. Aerul de sus e întotdeauna plin de agitație, deoarece acolo sălășluiesc Dumnezeu și îngerii lui, acolo se dezbat politicile de

nivel înalt și se scot la iveală trădările și răzmerițele. Nu-i primesc cu plăcere pe curioși sau informatori sau pe cei care-și văd numai de propriul interes; soarta universului e cea care le întunecă frunțile și le albește părul. Ca precauție, îngerii slobod câte o ploaie corozivă din când în când, ca să-i descurajeze pe obraznicii care trag cu urechea, amenințându-i cu răni care-i vor mutila pe viață. Aerul din straturile de mijloc e spațiul dispute-lor, unde slujbașii și afriții¹ din anticameră și djinnii vorbăreți și șerpilor flasci se zvârcolesc și bat din coadă și scot fum pe nări în timp ce stăruie să primească sfaturile celor mai buni decât ei. „Ah, ah, ai auzit ce-a zis? Ce poate să-nsemne?” În umbrele din aerul de jos veți găsi leneșii neveninoși și fanteziștii care cred orice și consimt la orice, gloatele naive și blegi care murdăresc spațiile strâmte în care se adună, și acolo mă veți găsi și pe mine. Nici un alt loc nu mi se potrivește mai bine. Sau poate ar trebui să spun că nici un alt loc nu mi se *potrivea* mai bine. Aici m-ați fi găsit când eram în floarea vieții, căci de când am venit aici nu sunt în stare să trec cu vederea îndoilele și agitația pe care le simt în atmosfera și pe aleile acestui oraș. Nu peste tot însă. Vreau să spun că nu simt această agitație peste tot și în fiecare clipă. Dimineața, magazinele de mobilă sunt locuri tăcute, prietenoase, și mă plimb prin ele fără grijă, tulburat doar de particulele minuscule de fibre artificiale care umplu aerul și-mi corodează căptușeala

¹ Afrit sau ifrit – în mitologia arabă și musulmană, personaj malefic cu puteri supranaturale

nărilor și bronhiilor, în cele din urmă alungându-mă pentru o vreme.

Am descoperit întâmplător magazinele, când abia mă mutasem aici, deși întotdeauna am nutrit un interes pentru mobilă. În definitiv, ne ține cu picioarele pe pământ, împiedicându-ne să ne cățărăm în copaci și să urlăm goi-puşcă atunci când ne copleșește teroarea vieților noastre lipsite de orice valoare. Ne împiedică să rătăcim fără țință prin sălbăticie, punând la cale acte de canibalism în luminișuri și peșteri jilave. Vorbesc doar în numele meu, deși îmi iau libertatea de a include și necuvântătoarele în viziunea mea banală. În orice caz, cei de la comitetul pentru refugiați mi-au găsit apartamentul ăsta și m-au adus aici de la pensiunea Celiei, unde stăteam. Drumul a fost scurt, dar plin de cotiri pe străduțe înguste cu șiruri de case aproape identice. Mă simțeam ca și cum aș fi fost dus într-o ascunzătoare. Doar că străzile erau atât de tăcute și de drepte, încât ar fi putut aparține celui alt oraș în care trăisem cândva. Ba nu. Era prea curat, prea luminos, cu prea multe spații deschise. Prea liniștit. Străzile erau prea late, stâlpii de iluminat, dispuși la distanțe prea egale, bordurile, încă întregi, totul în stare bună de funcționare. Nu că orașul în care am trăit înainte ar fi fost excesiv de murdar și de întunecos, dar străzile lui se răsuceau și se îmbârligau, strângându-se în jurul intimităților mărunțite și fermentate. Nu, n-ar putea aparține acelui oraș, dar era o anumită asemănare în faptul că mă simțeam îngădit în mișcări și observat. Prin urmare, de îndată ce m-au lăsat singur, am ieșit ca să văd unde mă aflu și să caut marea. Așa am găsit grupul de magazine

de mobilă de după colț, șase la număr, fiecare de mări-mea unui depozit, dispuse într-un pătrat cu locuri de parcare pe fiecare latură. Se numea Middle Square Park. În cele mai multe dimineți e liniște, nu sunt clienți, și mă plimb printre paturi și canapele până când mă alungă fibrele. În fiecare zi intru în alt magazin, și de la a doua vizită vânzătorii nu-mi mai caută privirea. Rătăcesc printre canapele și mese de sufragerie, paturi și comode, apropiindu-mă de o piesă pentru câteva secunde, probând un mecanism, verificând prețul, comparând materialele. Nu e nevoie să spun că unele piese sunt urâte și mult prea împopoțonate, dar altele sunt delicate și ingenioase. În aceste depozite simt pentru o vreme un soi de mulțumire și posibilitatea îndurării și a iertării.

Sunt refugiat, solicitant de azil. Acestea nu sunt niște cuvinte banale, deși așa par la cât de frecvent le auzim. Am aterizat pe aeroportul Gatwick anul trecut, pe 23 noiembrie, la sfârșitul după-amiezii. În poveștile noastre apare întotdeauna un climax minor familiar, părăsim ceea ce cunoaștem și ajungem în locuri străine, cărând un talmeș-balmeș de bagaje și înăbușindu-ne ambițiile secrete și mutilate. Pentru unii, la fel ca pentru mine, înseamnă prima călătorie cu avionul și prima sosire într-un loc atât de monumental ca un aeroport, deși eu călătorisem pe mare și pe uscat și în imaginația mea. Înaintam agale prin tunelele goale, tăcute, cu o lumină ce-mi părea rece, deși acum, dacă stau să mă gândesc, îmi dau seama că treceam pe lângă șiruri de scaune și ferestre mari, panouri și indicatoare. Tunelele, bezna

de afară, care sfichiuia cu o ploaie fină, și lumina din-
untru care mă atrăgea spre ea. Ceea ce știm ne mână
permanent spre ignoranța noastră, făcându-ne să vedem
lumea ca și când am mai sta ghemuiți și acum în balta
călduță și puțin adâncă pe care o știam din spaimele din
copilărie. Înaintam agale, surprins la fiecare cotitură
că mă aștepta un indicator care să-mi spună încotro
s-o iau. Înaintam agale ca nu cumva să ratez o cotitură
ori să interpretez greșit un semn, ca nu cumva să atrag
atenția prea devreme agitându-mă confuz. M-au luat
în primire la biroul poliției de frontieră.

– Pașaportul, a spus bărbatul după ce zăbovisem în
fața lui o clipă prea mult, așteptând să fiu dibuit, arestat.

Chipul lui era sever, deși ochii inexpressivi nu divul-
gau nimic. Mi se spusese să nu dau nici o informație, să
mă prefac că nu vorbesc deloc engleza. Nu înțelesesem
de ce, dar eram hotărât să mă conformez deoarece sfa-
tul îmi părea isteț, genul de vicleșug ingenios la care se
pricep oropsiții sorții. „O să te întrebe cum te cheamă
și cum îl cheamă pe taică-tău și cu ce te-ai îndeletnicit
până acum; să nu spui nimic.” Când a zis: „Pașaportul”
a doua oară, i l-am întins, crispându-mă în anticipa-
rea unui șir de insulte și amenințări. Eram obișnuit cu
funcționarii care se încruntă la tine și te boscorodesc
pentru cea mai mică greșeală, care te plimbă cu vorba și
te umilesc din simpla plăcere de a-și exercita autoritatea
sacră. Prin urmare, mă așteptam ca amplexul de la
poliția de frontieră să reacționeze cumva din spatele
micului său ghișeu, să mârâie ori să clatine din cap,
să ridice ochii fără grabă și să mă fixeze cu siguranța de
sine pătrunzătoare specifică privilegiatilor în raport cu

cei care le adresează o rugămintă. Dar a ridicat privirea din actul pe care-l frunzărea cu o expresie de bucurie înăbușită, ca un pescar care tocmai a simțit undița încordându-i-se. N-aveam viză de intrare. Apoi a luat telefonul și a vorbit câteva clipe. Zâmbindu-mi larg de data asta, mi-a cerut să mă trag la o parte și să aștept.

Stăteam cu ochii în pământ, așa că nu l-am observat pe bărbatul care a venit să mă ia la interogatoriu. Mi-a rostit numele și a zâmbit când m-am uitat la el, un zâmbet prietenos care spunea cu o anume fermitate: „Ce-ar fi să veniți cu mine, ca să rezolvăm această mică problemă?” În timp ce mergea cu pași mari și repezi înaintea mea, am văzut că era supraponderal și cu o sănătate deloc înfloritoare; când am ajuns la sala de interogatoriu gâfâia și se trăgea de gulerul cămășii. Îndată ce s-a așezat pe scaun a început să se foiască și să asude, lăsându-mi impresia unui om captiv într-o formă pe care o detesta. Mă temeam că asta avea să-i stârnească ostilitatea față de mine, însă a zâmbit iar și mi s-a adresat pe un ton blând și politic. Eram într-o încăpăre mică, fără ferestre, cu pardoseală de ciment, o masă între noi și o bancă de-a lungul peretelui. Lumina aspră dată de tuburile fluorescente îmi aducea la marginea câmpului vizual pereții de culoarea cositorului. Mi-a spus că se numea Kevin Edelman, arătând spre insigna pe care o purta pe sacou. Dumnezeu să-ți dea sănătate, Kevin Edelman! Mi-a zâmbit iar, zâmbea mult, poate pentru că-mi sesiza nervozitatea, deși mă străduiam din răspuțuri s-o ascund, și voia să mă liniștească, sau poate că în domeniul acela de activitate nu putea să nu se delecteze cu disconfortul celor care ajungeau în fața

lui. Avea un carnet cu foi galbene în care a notat ceva, consemnând numele din pașaportul meu bun la nimic înainte de a-mi vorbi.

– Vă rog să-mi arătați biletul dumneavoastră.

A, da, biletul.

– Văd că aveți o valiză, a spus arătând spre bucățica de hârtie atașată. Eticheta de identificare a bagajului.

Am făcut pe prostul. Poți să înțelegi cuvântul „bilet” chiar și dacă nu vorbești engleza, dar „eticheta de identificare a bagajului” e la nivel de avansați.

– O să pun pe cineva să vă ridice valiza, a spus așezând biletul lângă carnet.

Apoi a zâmbit iar. O față prelungă, puțin cam carnoasă pe la tâmpile, mai ales când zâmbea. Poate că zâmbea doar în anticiparea plăcerii pe care avea s-o obțină căutându-mi prin bagaj, convins fiind că lucrurile de acolo aveau să-i spună ce voia să știe, cu sau fără ajutorul meu. Îmi imaginez că o asemenea anchetă trebuie să provoace o anumită plăcere, ca atunci când te uiți într-o cameră înainte să fie pregătită pentru vizionare, înainte ca banalitatea ei autentică să se transforme într-un fel de spectacol. Îmi imaginez că există o plăcere în stăpânirea codurilor secrete care dezvăluie ceea ce oamenii încearcă să ascundă, această hermeneutică a bagajelor care seamănă cu explorările arheologice sau cu examinarea traseelor de pe o hartă maritimă. Tăceam mîlc, potrivindu-mi respirația cu a lui, astfel încât să simt când începea să se enerveze.

– Motivul venirii în Regatul Unit? Sunteți turist? În vacanță? Aveți fonduri? Aveți vreun ban, domnule? Cecuri de călătorie? Lire sterline? Dolari? Cunoașteți

pe cineva care poate să garanteze pentru dumneavoastră? Vreo adresă de contact? E cineva la care sperați să locuiți în timpul șederii în Regatul Unit? Of, la naiba, fir-ar să fie! Aveți rude în Regatul Unit? Vorbiți vreun pic de engleză? Mă tem că documentele dumneavoastră nu sunt în regulă, așa că sunt nevoit să vă refuz intrarea în țară. Asta dacă nu-mi puteți da detalii despre situația dumneavoastră. Aveți vreun document care să mă ajute să înțeleg? Hârtii, aveți hârtii?

A ieșit din încăpere. Am rămas calm, nemișcat, înăbușindu-mi un oftat de ușurare, și am numărat înapoi de la 145, unde ajunsesem în timp ce-mi vorbea. M-am abținut să mă aplec în față și să-i cercetez carnetul, în caz că nu se lăsase păcălit de tăcerea mea prostescă, dar bănuiam că cineva se uita la mine printr-un vizor secret, așteptând tocmai un gest prin care să mă dau în vileag. Dramatismul momentului era cel care mă făcea să cred asta. De parcă i-ar fi păsat cuiva dacă mă scobeam în nas ori piteam diamante în cele mai ascunse părți ale corpului. Mai devreme sau mai târziu aveau să afle tot ce-i interesa. Aveau mașinării pentru asta. Fusesem avertizat. Iar funcționarii lor fuseseră instruiți cu mare cheltuială să detecteze minciunile pe care le spuneau oamenii ca mine, și în plus aveau o experiență bogată. Am stat, așadar, neclintit și am numărat în gând, închizând ochii din când în când, ca să sugerez epuizare, chibzuință și o urmă de resemnare. „Fă ce vrei cu mine, stăpâne Kevin.“

S-a întors cu gentuța verde de pânză pe care mi-o luasem ca bagaj și a pus-o pe bancă.

– Vă rog s-o deschideți, mi-a spus.

Mi-am luat un aer agitat și confuz și l-am așteptat să explice. Privindu-mă stăruitor, a arătat spre geantă; cu zâmbete de ușurare și încuviințări din cap, m-am ridicat să deschid geanta. Lua lucrurile unul câte unul și le așeza grijuliu pe bancă de parcă ar fi despachetat niște haine de o finețe deosebită: două cămăși, una albastră, cealaltă galbenă, ambele decolorate, trei tricouri albe, o pereche de pantaloni maro, trei perechi de chiloți, două perechi de șosete, un *kanzu*¹, doi *saruni*, un prosop și o casetă de lemn. A oftat când a ajuns la aceasta din urmă, învârtind-o curios între degete și adulmecând-o.

– Mahon?

N-am răspuns, desigur, mișcat pe moment de vederea suvenirelor mărunte ale unei vieți înșirate pe banca din acea încăpere neaerisită. Acolo nu era viața mea, ci doar ce alesesem ca repere ale unei povești pe care speram s-o pot comunica. Kevin Edelman a deschis caseta și a tresărit văzându-i conținutul. Probabil se aștepta la bijuterii sau altceva de valoare. Droguri.

– Ce-i asta? a întrebat, apoi s-a aplecat prudent să miroasă.

Nu era nevoie, căci mica încăpere se umpluse cu parfumul minunat de îndată ce ridicase capacul.

– Tămâie, a zis. Asta e, nu-i așa?

A închis caseta și a pus-o pe bancă având o licărire de amuzament în ochii obosiți. O pradă interesantă din fierbințeala puturoasă a unui bazar de cine știe unde. M-am așezat pe scaun, după cum mi-a cerut, și am

¹ Cămașă lungă, albă sau crem, purtată de bărbați în zona Marilor Lacuri din Africa